។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

សុពោធាលង្ការោ

១. ទោសាវពោធ-បឋមបរិច្ឆេទ

រតនត្តយប្បណាម

១. មុនិន្ទវទនម្ភោជ, គព្ភសម្ភវសុន្ទរី;
សរណំ បាណិនំ វាណី, មយ្ហំ បីណយតំ មនំ។

និមិត្ត

២. **រាម, សម្មា**’ទ្យ’លង្ការា, សន្តិ សន្តោ បុរាតនា;
តថាបិ តុ វឡញ្ជេន្តិ, សុទ្ធមាគធិកា ន តេ។

អភិធានាទិកំ

៣. គេនា’បិ នាម តោសេយ្យ, មេតេ លង្ការវជ្ជិតេ;
អនុរូបេនា’លង្ការេ, នេ’ស មេសោ បរិស្សមោ។

៤. យេសំ ន សញ្ចិតា បញ្ញា, នេកសត្ថន្តរោ’ចិតា;
សម្មោហ’ព្ភាហតា វេ’តេ, នាវពុជ្ឈន្តិ កិញ្ចិបិ។

៥. កឹ តេហិ បាទសុស្សូសា, យេសំ នត្ថិ គរូនិ’ហ;
យេ តប្បាទរជោកិណ្ណា, តេ’វ សាធូ វិវេកិនោ។

៦. **កព្ព, នាដក**និក្ខិត្ត, នេត្តចិត្តា កវិជ្ជនា;
យំកិញ្ចិ រចយន្តេ’តំ, ន វិម្ហយករំ បរំ។

៧. តេយេ’វ បដិភាវេន្តោ, សោ’វ ពន្ធោ សវិម្ហយោ;
យេន តោសេន្តិ វិញ្ញូ យេ, តត្ថ ប្យ’វិហិតា’ទរា។

៨. **ពន្ធោ** ច នាម សទ្ទ,ត្ថា, សហិតា ទោសវជ្ជិតា;
បជ្ជ គជ្ជ វិមិស្សានំ, ភេទេនា’យំ តិធា ភវេ។

៩. **និពន្ធោ** ចា’**និពន្ធោ** ច, បុន ទ្វិធា និរុប្បតេ;
តំ តុ បាបេន្ត្យ’លង្ការា, វិន្ទនីយតរត្តនំ។

១០. អនវជ្ជំ មុខម្ភោជ [“អម្ភោជ”ន្តិ បទំ បាឡិយំ នត្ថិ, វារិជវាចកំ, សក្កដគន្ថតោ អនីតំ], មនវជ្ជា ច ភារតី;
អលង្កតា’វ សោភន្តេ, កឹ នុ តេ និរ’លង្កតា?

១១. វិនា គរូបទេសំ តំ, ពាលោ’លង្កត្តុ មិច្ឆតិ;
សម្បាបុណេ ន វិញ្ញូហិ, ហស្សភាវំ កថំ នុ សោ?

១២. គន្ថោបិ កវិវាចាន, មលង្ការ’ប្បកាសកោ;
យាតិ តព្ពចនីយត្តំ, ត’ព្ពោហារូ’បចារតោ។

១៣. ទ្វិប្បការា អលង្ការា, តត្ថ **សទ្ទ, ត្ថ**ភេទតោ;
សទ្ទត្ថា **ពន្ធ**នាមា’វ, តំសជ្ជិត តទាវលិ។

១៤. គុណាលង្ការសំយុត្តា, អបិ ទោសលវ’ង្កិតា;
បសំសិយា ន វិញ្ញូហិ, សា កញ្ញា វិយ តាទិសី។

១៥. តេន ទោសនិរាសោ’វ, មហុស្សាហេន សាធិយោ;
និទ្ទោសា សព្ពថា សា’យំ, សគុណា ន ភវេយ្យ កឹ?

១៦. សា’លង្ការវិយុត្តា’បិ, គុណយុត្តា មនោហរា;
និទ្ទោសា ទោសរហិតា, គុណយុត្តា វធូ វិយ។

១៧. **បទេ វាក្យេ តទត្ថេ** ច, ទោសា យេ វិវិធា មតា;
សោ’ទាហរណ មេតេសំ, លក្ខណំ កថយាម្យ’ហំ។

បទទោស ឧទ្ទេស

១៨. វិរុទ្ធត្ថន្តរា, ឈត្ថ, កិលិដ្ឋានិ, វិរោធិ ច;
នេយ្យំ, វិសេសនាបេក្ខំ, ហីនត្ថក មនត្ថកំ។

វាក្យទោស ឧទ្ទេស

១៩. ទោសា បទាន វាក្យាន, មេកត្ថំ ភគ្គរីតិកំ;
តថា ព្យាកិណ្ណ គាម្មានិ, យតិហីនំ កមច្ចុតំ;
អតិវុត្ត មបេតត្ថំ, សពន្ធផរុសំ តថា។

វាក្យត្ថទោសឧទ្ទេស

២០. អបក្កមោ’ , ចិត្យហីនំ, ភគ្គរីតិ, សសំសយំ;
គាម្មំ ទុដ្ឋាលង្កតីតិ, ទោសា វាក្យត្ថនិស្សិតា។

បទទោសនិទ្ទេស

២១. **វិរុទ្ធត្ថន្តរំ** តញ្ហិ, យស្ស’ញ្ញត្ថោ វិរុជ្ឈតិ;
អធិប្បេតេ យថា មេឃោ, **វិសទោ** សុខយេ ជនំ។

២២. វិសេស្ស មធិកំ យេនា, **ឈត្ថ** មេតំ ភវេ យថា;
ឱភាសិតា’សេសទិសោ, ខជ្ជោតោ’យំ វិរាជតេ។

២៣. យស្ស’ត្ថា’វគមោ ទុក្ខោ, បកត្យា’ទិវិភាគតោ;
កិលិដ្ឋំ តំ យថា តាយ, សោ’យ មាលិង្គ្យតេ **បិយា**។

២៤. យំ កិលិដ្ឋបទំ មន្ទា, ភិជ្ជេយ្យុំ **យមកា**ទិកំ;
កិលិដ្ឋបទទោសេ’វ, តម្បិ អន្តោ ករីយតិ។

២៥. បតីតសទ្ទរចិតំ, សិលិដ្ឋបទសន្ធិកំ;
បសាទគុណសំយុត្តំ, **យមកំ** មត មេទិសំ។

២៦. **អព្យបេតំ ព្យបេត’ញ្ញ**, មាវុត្តា’នេកវណ្ណជំ;
យមកំ តញ្ច បាទាន, មាទិ, មជ្ឈ, ន្ត, គោចរំ។

អព្យបេត បឋមបាទាទិ យមកំ

២៧. សុជនា’សុជនា សព្ពេ, គុណេនាបិ វិវេកិនោ;
វិវេកំ ន សមាយន្តិ, អវិវេកិជនន្តិកេ។

អព្យបេត បឋម ទុតិយ បាទាទិ យមកំ

២៨. កុសលា’កុសលា សព្ពេ, បពលា’បពលា ថវា;
នោ យាតា យាវ’ហោសិត្តំ, សុខទុក្ខប្បទា សិយុំ;
អព្យបេត បឋម ទុតិយ តតិយបាទាទិ យមកំ។

២៩. សាទរំ សា ទរំ ហន្ត, វិហិតា វិហិតា មយា;
វន្ទនា វន្ទនាមាន, ភាជនេ រតនត្តយេ។

អព្យបេត ចតុក្កបាទាទិ យមកំ

៣០. កមលំ ក’មលំ កត្តុំ, វនទោ វនទោ’ម្ពរំ;
សុគតោ សុគតោ លោកំ, សហិតំ ស ហិតំ ករំ។

៣១. អព្យបេតាទិយមក , ស្សេសោ លេសោ និទស្សិតោ;
ញេយ្យានិ’មាយេវ ទិសា, យ’ញ្ញានិ យមកានិបិ។

៣២. អច្ចន្តពហវោ តេសំ, ភេទា សម្ភេទយោនិយោ;
តថាបិ កេចិ សុករា, កេចិ អច្ចន្តទុក្ករា។

៣៣. **យមកំ** តំ **បហេលី** [បហេឡិ (ក.)] ច, នេកន្តមធុរានិ’តិ;
ឧបេក្ខិយន្តិ សព្ពានិ, សិស្សខេទភយា មយា។

៣៤. ទេសកាលកលាលោក, ញាយាគមវិរោធិ យំ;
តំ **វិរោធិបទំ** ចេ’ត, មុទាហរណតោ ផុដំ។

៣៥. យ ទប្បតីត មានីយ, វត្តព្ពំ **នេយ្យ** មាហុ តំ;
យថា សព្ពាបិ **ធវលា,** ទិសា រោចន្តិ រត្តិយំ។

៣៦. នេទិសំ ពហុ មញ្ញន្តិ, សព្ពេ សព្ពត្ថ វិញ្ញុនោ;
ទុល្លភា’វគតី សទ្ទ, សាមត្ថិយវិលង្ឃិនី។

៣៧. សិយា **វិសេសនាបេក្ខំ,** យំ តំ បត្វា វិសេសនំ;
សាត្ថកំ តំ យថា តំ សោ, ភិយ្យោ បស្សតិ **ចក្ខុនា។**

៣៨. ហីនំ ករេ វិសេស្សំ យំ, តំ **ហីនត្ថំ** ភវេ យថា;
និប្បភី កត ខជ្ជោតោ, សមុទេតិ ទិវាករោ។

៣៩. បាទបូរណមត្តំ យំ, **អនត្ថ**មិតិ តំ មតំ;
យថា **ហិ** វន្ទេ ពុទ្ធស្ស, បាទបង្កេរុហំ **បិ ច។**

វាក្យទោស និទ្ទេស

៤០. សទ្ទតោ អត្ថតោ វុត្តំ, យត្ថ ភិយ្យោបិ វុច្ចតិ;
ត **មេកត្ថំ** យថា’**ភាតិ, វារិទោ វារិទោ អយំ។**

យថា ច

៤១. គិត្តិយង្កុរពីជានិ, ជហំ ទិដ្ឋិគតានិ’ហ;
បសាទេតិ បសន្នេ’សោ, មហាមុនិ មហាជនេ។

៤២. អារទ្ធក្កមវិច្ឆេទា, **ភគ្គរីតិ** ភវេ យថា;
កាបិ បញ្ញា, កោបិ បគុណោ, បកតីបិ អហោ តវ។

៤៣. បទានំ ទុព្ពិនិក្ខេបា, ព្យាមោហោ យត្ថ ជាយតិ;
តំ **ព្យាកិណ្ណ**ន្តិ វិញ្ញេយ្យំ, តទុទាហរណំ យថា។

៤៤. **ពហុគុណេ បណមតិ, ទុជ្ជនានំ បុរិយំ ជនោ;**
ហិតំ បមុទិតោ និច្ចំ, សុគតំ សមនុស្សរំ។

៤៥. វិសិដ្ឋវចនា’បេតំ, **គាម្មំ**’ត្យ’ភិមតំ យថា;
កញ្ញេ កាមយមានំ មំ, ន កាមយសិ កីទិ’ទំ?

៤៦. បទសន្ធានតោ កិញ្ចិ, ទុប្បតីតិករំ ភវេ;
តម្បិ **គាម្មំ** ត្យ’ភិមតំ, យថា **យាភវតោ បិយា**។

៤៧. វុត្តេសុ សូចិតេ ដ្ឋានេ, បទច្ឆេទោ ភវេ យតិ;
យំ តាយ ហីនំ តំ វុត្តំ, **យតិហីន**ន្តិ សា បន។

៤៨. យតិ **សព្ពត្ថបាទន្តេ, វុត្តឌ្ឍេ** ច វិសេសតោ;
បុព្ពាបរានេកវណ្ណេ, **បទមជ្ឈេ**បិ កត្ថចិ។

តត្ថោទាហរណបច្ចុទាហរណានិ យថា

៤៩. តំ នមេ សិរសា **ចាមិ, ករវណ្ណំ** តថាគតំ;
សកលាបិ ទិសា **សិញ្ចុ, តិវ** សោណ្ណរសេហិ យោ។

៥០. សរោ សន្ធិម្ហិ បុព្ពន្តោ, វិយ លោបេ វិភត្តិយា;
អញ្ញថា ត្វ’ញ្ញថា តត្ថ, យា’ទេសាទិ បរា’ទិ’វ។

៥១. **ចា**ទី បុព្ពបទន្តា’វ, និច្ចំ បុព្ពបទស្សិតា;
បាទយោ និច្ចសម្ពន្ធា, បរាទីវ បរេន តុ។

សព្ពត្ថោទាហរណានិ យថា

៥២. នមេ តំ សិរសា **សព្ពោ, បមា’តីតំ** តថាគតំ;
យស្ស លោកគ្គតំ **បត្តា, ស្សោ’បមា** ន ហិ យុជ្ជតិ។

៥៣. មុនិន្ទំ តំ សទា **វន្ទា, ម្យ’នន្តមតិ** មុត្តមំ;
យស្ស **បញ្ញា ច មេត្តា ច, និស្សីមា**តិ វិជម្ភតិ។

ចាទិបាទីសុ បច្ចុទាហរណានិ យថា

៥៤. មហាមេត្តា **មហាបញ្ញា, ច** យត្ថ បរមោទយា;
បណមាមិ ជិនំ តំ **ប, វរំ** វរគុណា’លយំ។

៥៥. បទត្ថក្កមតោ មុត្តំ, **កមច្ចុត** មិទំ យថា;
ខេត្តំ វា ទេហិ គាមំ វា, ទេសំ វា មម សោភនំ។

៥៦. លោកិយត្ថ មតិក្កន្តំ, **អតិវុត្តំ** មតំ យថា;
អតិសម្ពាធ មាកាស, មេតិស្សា ថនជម្ភនេ។

៥៧. សមុទាយត្ថតោ’បេតំ, តំ **អបេតត្ថកំ** យថា;
គាវិបុត្តោ ពលិពទ្ទោ, តិណំ ខាទី បិវី ជលំ។

៥៨. ពន្ធេ ផរុសតា យត្ថ, តំ **ពន្ធផរុសំ** យថា;
ខរា ខិលា បរិក្ខីណា, ខេត្តេ ខិត្តំ ផលត្យ’លំ។

វាក្យត្ថទោស និទ្ទេស

៥៩. ញេយ្យំ លក្ខណ មន្វត្ថ, វសេនា’**បក្កមាទិនំ;**
ឧទាហរណ មេតេសំ, ទានិ សន្ទស្សយាម្យ’ហំ។

តត្ថា’បក្កមំ យថា

៦០. **ភាវនា**, **ទាន**, **សីលានិ**, សម្មា សម្បាទិតានិ’ហ;
ភោគ, **សគ្គាទិ**, **និព្ពាន**, សាធនានិ ន សំសយោ។

ឱចិត្យហីនំ យថា

៦១. **បូជនីយតរោ លោកេ, អហ មេកោ និរន្តរំ;**
មយេកស្មិ គុណា សព្ពេ, យតោ សមុទិតា អហុំ។

យថា ច

៦២. **យាចិតោ’ហំ កថំ នាម, ន ទជ្ជាម្យ’បិ ជីវិតំ;**
តថាបិ បុត្តទានេន, វេធតេ ហទយំ មម។

ភគ្គរីតិ យថា

៦៣. **ឥត្ថីនំ ទុជ្ជនាន**ញ្ច, វិស្សាសោ នោបបជ្ជតេ;
វិសេ សិង្គិម្ហិ នទិយំ, រោគេ រាជកុលម្ហិ ច។

សសំសយំ យថា

៦៤. មុនិន្ទចន្ទិមា លោក, សរលោលវិលោចនោ;
ជនោ’ វក្កន្តបន្ថោ’វ, **គោ**បទស្សនបីណិតោ។

៦៥. វាក្យត្ថតោ ទុប្បតីតិ, ករំ **គាម្ម្**មតំ យថា;
បោសោ **វីរិយវា** សោ’យំ, **បរំ ហន្ទា** ន វិស្សមិ។

៦៦. **ទុដ្ឋាលង្ករណំ** តេតំ [ត្វេចំ (?)], យត្ថា’លង្ការទូសនំ;
តស្សា’លង្ការនិទ្ទេសេ, រូប មាវិ ភវិស្សតិ។

៦៧. កតោ’ត្រ សង្ខេបនយា មយា’យំ,
ទោសាន មេសំ បវរោ វិភាគោ;
ឯសោ’វ’លំ ពោធយិតុំ កវីនំ,
តមត្ថិ ចេ ខេទករំ បរម្បិ។

ឥតិ សង្ឃរក្ខិតមហាសាមិវិរចិតេ សុពោធាលង្ការេ

ទោសាវពោធោ នាម

បឋមោ បរិច្ឆេទោ។

២. ទោសបរិហារវណ្ណនា-ទុតិយបរិច្ឆេទ

៦៨. កទាចិ កវិកោសល្លា, វិរោធោ សកលោ ប្យ’យំ;
ទោសសង្ខ្យ មតិក្កម្ម, គុណវីថឹ វិគាហតេ។

៦៩. តេន វុត្តវិរោធាន, មវិរោធោ យថា សិយា;
តថា ទោសបរិហារា, វណ្ណោ ទានិ នីយតេ។

តត្ថ វិរុទ្ធត្ថន្តរស្ស បរិហារោ យថា

៧០. វិន្ទន្តំ បាកសាលីនំ, សាលីនំ ទស្សនា សុខំ;
តំ កថំ នាម មេឃោ’យំ, **វិសទោ** សុខយេ ជនំ?

យថា វា

៧១. **វិនាយកោ**បិ នាគោ សិ, **គោតមោ**បិ មហាមតិ;
បណីតោបិ រសោ’បេតោ, ចិត្តា មេ សាមិ តេ គតិ។

អយុត្តត្ថស្ស យថា

៧២. កថំ តាទិគុណាភាវេ, លោកំ តោសេតិ ទុជ្ជនោ?
ឱភាសិតាសេសទិសោ, ខជ្ជោតោ នាម កឹ ភវេ?

៧៣. បហេលិកាយ [បហេឡិកាយ (ក.)] មារូឡ្ហា, ន ហិ ទុដ្ឋា កិលិដ្ឋតា;
បិយា សុខា’លិង្គិតំ ក, មាលិង្គតិ នុ នោ ឥតិ។

៧៤. យមកេ នោ បយោជេយ្យ, កិលិដ្ឋបទ មិច្ចិតេ;
តតោ យមក មញ្ញំ តុ, សព្ព មេតំមយំ វិយ។

ទេសវិរោធិនោ យថា

៧៥. ពោធិសត្តប្បភាវេន , **ថលេបិ ជលជាន្យ’ហុំ**;
នុទន្តានិ’វ សុចិរា, វាសក្លេសំ តហឹ ជលេ។

កាលវិរោធិនោ យថា

៧៦. មហានុភាវ បិសុនោ, មុនិនោ មន្ទ មារុតោ;
សព្ពោតុកមយំ វាយិ, ធុនន្តោ **កុសុមំ** សមំ។

កលាវិរោធិនោ យថា

៧៧. និមុគ្គមានសោ ពុទ្ធ, គុណេ បញ្ចសិខស្សបិ;
តន្តិស្សរ វិរោធោ សោ, ន សម្បីណេតិ កំ ជនំ?

លោកវិរោធិនោ យថា

៧៨. គណយេ ចក្កវាឡំ សោ, ចន្ទនាយបិ សីតលំ;
សម្ពោធិ សត្ត ហទយោ, **បទិត្ត’ង្គារបូរិតំ។**

ញាយវិរោធិនោ យថា

៧៩. **បរិច្ចត្តភវោ**បិ ត្វំ, មុបនីតភវោ អសិ;
អចិន្ត្យគុណសារាយ, នមោ តេ មុនិបុង្គវ។

អាគមវិរោធិនោ យថា

៨០. នេវា’លបតិ កេនា’បិ, **វចីវិញ្ញត្តិតោ** យតិ;
សម្បជានមុសាវាទា, ផុសេយ្យា’បត្តិទុក្កដំ។

នេយ្យស្ស យថា

៨១. មរីចិចន្ទនា’លេប, លាភា សីតមរីចិនោ;
តមា សព្ពាបិ **ធវលា**, ទិសា រោចន្តិ និព្ភរំ។

យថា វា

៨២. មនោនុរញ្ជនោ មារ, ង្គនាសិង្គារវិព្ភមោ;
ជិនេនា’សមនុញ្ញាតោ, មារស្ស **ហទយា’នលោ។**

វិសេសនាបេក្ខស្ស យថា

៨៣. អបយាតា’បរាជម្បិ, អយំ វេរី ជនំ ជនោ;
កោធបាដលភូតេន, ភិយ្យោ បស្សតិ **ចក្ខុនា។**

ហីនត្ថស្ស យថា

៨៤. **អប្បកានម្បិ** បាបានំ, បភាវំ នាសយេ ពុធោ;
អបិ **និប្ផភាតា’នីត, ខជ្ជោតោ** ហោតិ ភាណុមា។

អនត្ថស្ស យថា

៨៥. ន បាទបូរណត្ថាយ, បទំ យោជេយ្យ កត្ថចិ,
យថា វន្ទេ មុនិន្ទស្ស, បាទបង្កេរុហំ **វរំ។**

៨៦. ភយកោធបសំសាទិ, វិសេសោ តាទិសោ យទិ;
វត្តុំ កាមីយតេ ទោសោ, ន តត្ថេ’កត្ថតាកតោ។

យថា

៨៧. **សប្បោ សប្បោ**! អយំ ហន្ទ, និវត្តតុ ភវំ តតោ,
យទិ ជីវិតុកាមោ’សិ, កថំ ត មុបសប្បសិ?

ភគ្គរីតិនោ យថា

៨៨. យោកោចិ រូបា’តិសយោ, កន្តិ **កាបិ** មនោហរា;
វិលាសា’តិសយោ **កោបិ,**
អហោ! ពុទ្ធមហោ’ទយោ។

៨៩. អព្យាមោហករំ ពន្ធំ, អព្យាកិណ្ណំ មនោហរំ;
អទូរបទ វិន្យាសំ, បសំសន្តិ កវិស្សរា។

យថា

៩០. **នីលុប្បលា’ភំ នយនំ, ពន្ធុករុចិរោ’ធរោ;**
នាសា ហេម’ង្កុសោ តេន, ជិនោ’យំ បិយទស្សនោ។

៩១. សមតិក្កន្ត គាម្ភត្តំ, កន្ត វាចា’ភិសង្ខតំ;
ពន្ធនំ រសហេតុត្តា, **គាម្ភត្តំ** អតិវត្តតិ។

យថា

៩២. **ទុនោតិ កាមចណ្ឌាលោ**, សោ មំ សទយ និទ្ទយោ;
ឦទិសំ ព្យសនា’បន្នំ, សុខីបិ កិ មុបេក្ខសេ?

៩៣. **យតិហីនបរិហារោ**, ន បុនេ’ទានិ នីយតេ;
យតោ ន សវនុ’ព្ពេគំ, ហេដ្ឋា យេសំ វិចារិតំ។

កមច្ចុតស្ស យថា

៩៤. ឧទារចរិតោ’សិ ត្វំ, តេនេ’វា’រាធនា ត្វយិ;
ទេសំ វា ទេហិ **គាមំ** វា, **ខេត្តំ** វា មម សោភនំ។

អតិវុត្តស្ស យថា

៩៥. មុនិន្ទចន្ទសម្ភូត, យសោរាសិមរីចិនំ;
សកលោប្យ’យ មាកាសោ, នា’វកាសោ វិជម្ភនេ។

៩៦. វាក្យំ ព្យាបន្នចិត្តានំ, **អបេតត្ថំ** អនិន្ទិតំ;
តេនុ’ម្មត្តាទិកានំ តំ, វចនា’ញ្ញត្រ ទុស្សតិ។

យថា

៩៧. **សមុទ្ទោ បីយតេ សោ’យ, មហ’មជ្ជ ជរាតុរោ;
ឥមេ គជ្ជន្តិ ជីមូតា, សក្កស្សេ’រាវណោ បិយោ។**

៩៨. សុខុមាលា’វិរោធិត្ត, ទិត្តភាវប្បភាវិតំ;
ពន្ធនំ **ពន្ធផរុស**, **ទោសំ** សំទូសយេយ្យ តំ។

យថា

៩៩. **បស្សន្តា រូបវិភវំ, សុណន្តា មធុរំ គិរំ;
ចរន្តិ សាធូ សម្ពុទ្ធ, កាលេ កេឡិបរម្មុខា។**

អបក្កមស្ស យថា

១០០. **ភាវនា**, **ទាន**, **សីលានិ**, សម្មា សម្បាទិតានិ’ហ;
និព្ពាន, **ភោគ**, **សគ្គាទិ**, សាធនានិ ន សំសយោ។

១០១. ឧទ្ទិដ្ឋវិសយោ កោចិ, វិសេសោ តាទិសោ យទិ;
អនុ’ទ្ទិដ្ឋេសុ នេវ’ត្ថិ, ទោសោ កមវិលង្ឃនេ។

យថា

១០២. **កុសលា’កុសលំ អព្យា, កត’មិច្ចេសុ បច្ឆិមំ;
អព្យាកតំ បាកទំ ន, បាកទំ បឋមទ្វយំ។**

១០៣. សគុណានា’វិករណេ, ការណេ សតិ តាទិសេ;
ឱចិត្យហីនតា’បត្តិ, នត្ថិ ភូតត្ថសំសិនោ។

១០៤. ឱចិត្យំ នាម វិញ្ញេយ្យំ, លោកេ វិខ្យាត មាទរា;
តត្តោ’បទេសបភវា, សុជនា ករិបុង្គវា។

១០៥. វិញ្ញាតោចិត្យវិភវោ, ចិត្យហីនំ បរិហរេ;
តតោ’ចិត្យស្ស សម្បោសេ,
រសបោសោ សិយា កតេ។

យថា

១០៦. យោ មារសេន មាសន្ន, មាសន្នវិជយុ’ស្សវោ;
តិណាយបិ ន មញ្ញិត្ថ, សោ វោ ទេតុ ជយំ ជិនោ។

១០៧. អារទ្ធកត្តុកម្មាទិ, កមា’តិក្កមលង្ឃនេ;
ភគ្គរីតិវិរោធោ’យំ, គតី ន ក្វា’បិ វិន្ទតិ។

យថា

១០៨. **សុជន’ញ្ញាន មិត្តីនំ**, វិស្សាសោ នោ’បបជ្ជតេ;
វិសស្ស សិង្គិនោ រោគ, នទីរាជកុលស្ស ច។

យថា

១០៩. **ភេសជ្ជេ វិហិតេ សុទ្ធ, ពុទ្ធាទិរតនត្តយេ;**
បសាទ មាចរេ និច្ចំ, **សជ្ជនេ សគុណោ**បិ ច។

សសំសយស្ស យថា

១១០. មុនិន្ទចន្ទិមា’លោក, រស លោល វិលោចនោ;
ជនោ’វក្កន្តបន្ថោ’វ, **វំសិ**ទស្សនបីណិតោ។

១១១. សំសយាយេ’វ យំកិញ្ចិ, យទិ កីឡាទិហេតុនា;
បយុជ្ជតេ ន ទោសោ’វ, សសំសយសមប្បិតោ។

យថា

១១២. **ឃាតេ ទុតិយំ និលយំ, គរុម្ហិ សកគេហតោ;**
បាបុណេយ្យាម និយតំ, សុខ’មជ្ឈយនា’ទិនា។

១១៣. **សុភគា** ភគិនី សា’យំ, ឯតស្សិ’ច្ចេវមាទិកំ;
នំ ‘គាម្ហ’មិតិ និទ្ទិដ្ឋំ, ករីហិ សកលេហិបិ។

១១៤. ទុដ្ឋា’លង្ការវិគមេ, សោភនា’លង្កតិក្កមោ;
អលង្ការបរិច្ឆេទេ, អាវិភាវំ គមិស្សតិ។

១១៥. ទោសេ បរីហរិតុ មេស វរោ’បទេសោ,
សត្ថន្តរានុសរណេន កតោ មយេវំ;
វិញ្ញាយិ’មំ គរុវរាន’ធិក’ប្បសាទា,
ទោសេ បរំ បរិហរេយ្យ យសោភិលាសី។

ឥតិ សង្ឃរក្ខិតមហាសាមិវិរចិតេ សុពោធាលង្ការេ

ទោសបរិហារពោធោ នាម

ទុតិយោ បរិច្ឆេទោ។

៣. គុណាវពោធ-តតិយបរិច្ឆេទ

អនុសន្ធិ

១១៦. សម្ភវន្តិ គុណា យស្មា, ទោសានេ’វ’មតិក្កមេ;
ទស្សេស្សំ តេ តតោ ទានិ, សទ្ទេ សម្ភូសយន្តិ យេ។

សទ្ទាលង្ការ ឧទ្ទេស

១១៧. បសាទោ’ជោ, មធុរតា, សមតា, សុខុមាលតា;
សិលេសោ’ទរតា, កន្តិ, អត្ថព្យត្តិ, សមាធយោ។

សទ្ទាលង្ការ បយោជន

១១៨. គុណេហេ’តេហិ សម្បន្នោ, ពន្ធោ កវិមនោហរោ;
សម្បាទយតិ កត្តូនំ, កិត្តិ មច្ចន្តនិម្មលំ។

សទ្ទាលង្ការ និទ្ទេស

១១៩. អទូរាហិតសម្ពន្ធ, សុភគា យា បទា’វលិ;
សុបសិទ្ធា’ភិធេយ្យា’យំ, **បសាទំ** ជនយេ យថា។

១២០. អលង្ករោន្តា **វទនំ, មុនិនោ’ធរវំសិយោ;**
សោភន្តេ’រុណរំសី’វ, សម្បតន្តា’ម្ពុជោ’ទរេ។

១២១. **ឱជោ** សមាសពាហុល្យ, មេសោ គជ្ជស្ស ជីវិតំ;
បជ្ជេប្យ’នា’កុលោ សោ’យំ,
កន្តោ កាមីយតេ យថា។

១២២. **មុនិន្ទ មន្ទ សញ្ជាត, ហាស ចន្ទន លិម្បិតា;**
បល្លវា ធវលា តស្សេ, វកោ នា’ធរបល្លវោ។

១២៣. បទា’ភិធេយ្យវិសយំ, សមាស ព្យាស សម្ភវំ;
យំ បារិណត្យំ ហោតី’ហ, សោបិ **ឱជោ**’វ តំ យថា។

១២៤. **ជោតយិត្វាន សទ្ធម្មំ, សន្តារេត្វា សទេវកេ;**
ជលិត្វា អគ្គិខន្ធោ’វ, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ។

១២៥. **មត្ថកដ្ឋី មតស្សា’បិ, រជោភាវំ វជន្តុ មេ;**
យតោ បុញ្ញេន តេ សេន្តុ, ជិន បាទ’ម្ពុជទ្វយេ។

១២៦. ភច្ចត្រ និច្ចប្បណតិ, គេធោ សាធុ បទិស្សតិ;
ជាយតេ’យំ គុណោ តិក្ខ, បញ្ញានមភិយោគតោ។

១២៧. **មធុរត្តំ** បទាសត្តិ, រ’នុប្បាសវសា ទ្វិធា;
សិយា សមសុតិ បុព្ពា, វណ្ណា’វុត្តិ បរោ យថា។

១២៨. **យទា ឯសោ’ភិសម្ពោធិ, សម្បត្តោ មុនិបុង្គវោ;**
តទា បភុតិ ធម្មស្ស, លោកេ ជាតោ មហុ’ស្សវោ។

១២៩. មុនិ**ន្ទ**ម**ន្ទ**ហាសា តេ, កុ**ន្ទ** ស**ន្ទោ**ហវិព្ភមា;
ទិស**ន្ត** មនុជាវ**ន្តិ**, ហស**ន្តា** ច**ន្ទ**ក**ន្តិ**យោ។

១៣០. សព្ពកោមលវណ្ណេហិ, នា’**នុប្បាសោ** បសំសិយោ;
យថា’**យំ មាលតីមាលា, លិន លោលា’លិមាលិនី។**

១៣១. មុទូហិ វា កេវលេហិ, កេវលេហិ ផុដេហិ វា,
មិស្សេហិ វា **តិធា** ហោតិ, វណ្ណេហិ **សមតា** យថា។

កេវលមុទុសមតា

១៣២. **កោកិលា’លាបសំវាទី, មុនិន្ទា’លាបវិព្ភមោ;
ហទយង្គមតំ យាតិ, សតំ ទេតិ ច និព្ពុតឹ។**

កេវលផុដសមតា

១៣៣. **សម្ភាវនីយសម្ភាវំ, ភគវន្តំ ភវន្តគុំ;
ភវន្តសាធនា’កង្ខី, កោ ន សម្ភាវយេ វិភុំ។**

មិស្សកសមតា

១៣៤. **លទ្ធចន្ទនសំសគ្គ, សុគន្ធិ មលយា’និលោ;
មន្ទ មាយាតិ ភីតោ’វ, មុនិន្ទមុខមារុតា។**

១៣៥. អនិដ្ឋុរ’ក្ខរ’ប្បាយា, សព្ពកោមល និស្សជា;
កិច្ឆមុច្ចារណា’បេត, ព្យញ្ជនា **សុខុមាលតា។**

១៣៦. **បស្សន្តា រូបវិភវំ, សុណន្តា មធុរំ គិរំ;
ចរន្តិ សាធូ** [សាធុ (សី-ឆន្ទានុរក្ខណត្ថំ)] **សម្ពុទ្ធ, កាលេ កេឡិបរម្មុខា។**

១៣៧. អលង្ការវិហីនា’បិ, សតំ សម្មុខតេ’ទិសី;
អារោហតិ វិសេសេន, រមណីយា ត’ទុជ្ជលា។

១៣៨. **មាមញ្ច បិញ្ច រចនា, សាធុ វាទាហិតទ្ធនី;
លំឡន្តិ’មេ មុនិមេឃុ, ម្ហទា សាធុ សិខាវលា។**

១៣៩. សុខុមាលត្ត មត្ថេ’វ, បទត្ថវិសយម្បិ ច;
យថា មតាទិសទ្ទេសុ, **កិត្តិសេសា**ទិកិត្តនំ។

១៤០. សិលិដ្ឋ បទ សំសគ្គ, រមណីយ គុណា’លយោ;
សំពន្ធគារវោ សោ’យំ, **សិលេសោ** នាម តំ យថា។

១៤១. **បាលិ’ន្ទវិព្ភម’ច្ឆេទិ, នខរា’វលិ កន្តិភិ;
សា មុនិន្ទបទ’ម្ភោជ, កន្តិ វោ វលិតា’វតំ។**

១៤២. ឧក្កំសវន្តោ យោកោចិ, គុណោ យទិ បតីយតេ;
ឧទារោ’យំ ភវេ តេន, សនាថា ពន្ធបទ្ធតិ។

១៤៣. **បាទម្ភោជ រជោ លិត្ត, គត្តា យេ តវ គោតម;
អហោ! តេ ជន្តវោ យន្តិ, សព្ពថា និរជត្តនំ។**

១៤៤. ឯវំ ជិនា’នុភាវស្ស, សមុក្កំសោ’ត្រ ទិស្សតិ;
បញ្ញាវា វិធិនា’នេន, ចិន្តយេ បរ មីទិសំ។

១៤៥. **ឧទារោ** សោបិ វិញ្ញេយ្យោ, យំ បសត្ថ វិសេសនំ;
យថា **កីឡាសរោ លីលា, ហាសោ ហេមង្គទា**’ទយោ។

១៤៦. លោកិយ’ត្ថា’ន’តិក្កន្តា, កន្តា សព្ពជនានបិ;
កន្តិ នាមា’តិវុត្តស្ស, វុត្តា សា បរិហារតោ។

យថា **មុនិន្ទ** ឥច្ចាទិ។

១៤៧. **អត្ថព្យត្តា**’ភិធេយ្យស្សា,

នេយ្យតា សទ្ទតោ’ត្ថតោ;
សា’យំ តទុភយា នេយ្យ, បរិហារេ បទស្សិតា;
យថា **មរីចិច្ចាទិ** ច, **មនោនុរញ្ជនោ**ច្ចាទិ។

បុន អត្ថេន យថា

១៤៨ **សុភាវា’មលតា ធីរ, មុថា បាទនខេសុ តេ;**
យតោ តេ’វនតា’នន្ត, មោឡិច្ឆាយា ជហន្តិ នោ។

១៤៩ ’ពន្ធសារោ’តិ មញ្ញន្តិ, យំ សមគ្គាបិ វិញ្ញុនោ;
ទស្សនា’វសរំ បត្តោ, **សមាធិ** នាម’យំ គុណោ។

១៥០ អញ្ញធម្មោ តតោ’ញ្ញត្ថ, លោកសីមា’នុរោធតោ;
សម្មា អាធីយតេ’ត្ថេ’សោ, **‘សមាធី’**តិ និរុច្ចតិ។

សមាធិ ឧទ្ទេស

១៥១ អបាណេ បាណីនំ ធម្មោ, សម្មា អាធីយតេ ក្វចិ,;
និរូបេ រូបយុត្តស្ស, និរសេ សរសស្ស, ច។

១៥២ អទ្រវេ ទ្រវយុត្តស្ស, អកត្តរិបិ កត្តុតា,;
កឋិនស្សា’សរីរេ,បិ, រូបំ តេសំ កមា សិយា។

សមាធិនិទ្ទេស

អបាណេ បាណីនំ ធម្មោ

១៥៣ ឧណ្ហា បុណ្ណិ’ន្ទុនា នាថ! ទិវាបិ សហ **សង្គមា;**
វិនិទ្ទា សម្បមោទន្តិ, មញ្ញេ កុមុទិនី តវ។

និរុបេ រូបយុត្តស្ស

១៥៤ **នយារសេសុ** មុជ្ជន្តា, ជនា’**មតរសេស្វិ**’វ;
សុខិតា ហតទោសា តេ, នាថ! បាទ’ម្ពុជា’នតា។

និរសេ សរសស្ស

១៥៥ **មធុរេបិ គុណោ** ធីរ, ន’ប្បសីទន្តិ យេ តវ;
កីទិសី មនសោវុត្តិ, តេសំ **ខារគុណាន** ភោ’។

អទ្រវេ ទ្រវយុត្តស្ស

១៥៦ សព្ពត្ថសិទ្ធ! **ចូឡក, បុដបេយ្យា មហាគុណា;**
ទិសា សមន្តា ធាវន្តិ, កុន្ទសោភា ស លក្ខណា។

អកត្តរិបិ កត្តុតា

១៥៧ **មារា’រិពល**វិស្សដ្ឋា, កុណ្ឋា **នានាវិធា’យុធា;**
លជ្ជមានា’ញ្ញវេសេន, ជិន! **បាទា’នតា** តវ។

កឋិនស្សា សរីរេ

១៥៨ មុនិន្ទភាណុមា កាលេ,
ទីតោ **ពោធោ’ទយា’ចលេ;**
សទ្ធម្មរំសិនា ភាតិ, ភិន្ទ មន្ទតមំ បរំ។

១៥៩. **មនុ’ត្ថិរនាទេ្យ**’តំ, គុណវុត្យ’បរិច្ឆតំ;
អតិសុន្ទរ មញ្ញំ តុ, កាមំ វិន្ទតិ **គាម្ពតំ។**

១៦០. កន្ទីនំ **វមនព្យាជា**, មុនិបាទនខា’វលី;
ចន្ទកន្តី បិវន្តី’វ, និប្បភំ តំ ករោន្តិយោ។

១៦១. អចិត្តកត្តុកំ វុច្ឆ [វុច្ច (សី.)], មិច្ចេវំ គុណកម្មតំ;
សចិត្តកត្តុកំ បេ’តំ, គុណកម្មំ យទុ’ត្តមំ។

១៦២. **គុរុត្ថិរន្តោ’វ សស្នេហ, វសំ** ជិនវរោ ជនេ;
ភាសន្តោ មធុរំ ធម្មំ, កំ ន សប្បីណយេ ជនំ។

១៦៣. យោ សទ្ទសត្ថកុសលោ កុសលោ និឃណ្ឌុ,
ឆន្ទោអលង្កតិសុ និច្ចកតា’ភិយោគោ;
សោ’យំ កវិត្តវិកលោបិ កវីសុ សង្ខ្យ,
មោគ្គឃ្ឃ វិន្ទតិ ហិ កិត្តិ’ មមន្ទរូបំ។

ឥតិ សង្ឃរក្ខិតមហាសាមិវិរចិតេ សុពោធាលង្ការេ

គុណាវពោធោ នាម

តតិយោ បរិច្ឆេទោ។

៤. អត្ថាលង្ការពោធ-ចតុត្ថបរិច្ឆេទ

១៦៤. អត្ថាលង្ការសហិតា, សគុណា ពន្ធបទ្ធតិ;
អច្ចន្តកន្តា កន្តា [យតោ អច្ចន្តកន្តា (ក.)] វ វុច្ចន្តេ តេ តតោ’ធុនា។

១៦៥. **សភាវ, វង្កវុត្តីនំ,** ភេទា **ទ្វិធា** អលំក្រិយា;
បឋមា តត្ថ វត្ថូនំ, នានាវត្ថា’វិភាវិនី។

យថា

១៦៦. **លីលា វិកន្តិ សុភគោ, ទិសា ថិរ វិលោកនោ;**
ពោធិសត្តង្កុរោ ភាសំ, វិរោចិ វាច មាសភី។

១៦៧. វុត្តិ វត្ថុសភាវស្ស, យា’ញ្ញថា សា’**បរា** ភវេ;
តស្សា’នន្តវិកប្បត្តា, ហោតិ ពីជោ’បទស្សនំ។

វង្កវុត្តិ អត្ថាលង្ការ

ឧទ្ទេស

១៦៨. ភត្ថា’តិសយ, ឧបមា, រូបកា, វុត្តិ, ទីបកំ,;
អក្ខេបោ, ត្ថន្តរន្យាសោ, ព្យតិរេកោ, វិភាវនា។

១៦៩. ហេតុ , ក្កមោ, បិយតរំ, សមាស, បរិកប្បនា;
សមាហិតំ, បរិយាយ, វុត្តិ, ព្យាជោបវណ្ណនំ។

១៧០. វិសេស, រុឡ្ហាហង្ការា, សិលេសោ, តុល្យយោគិតា;
និទស្សនំ, មហន្តត្តំ, វញ្ចនា, ប្បកតត្ថុតិ,។

១៧១. ឯកាវលិ, អញ្ញមញ្ញំ, សហវុត្តិ, វិរោធិតា;
បរិវុត្តិ, ព្ភមោ, ភាវោ, មិស្ស, មាសី, រសី, ឥតិ។

១៧២. ឯតេ ភេទា សមុទ្ទិដ្ឋា, **ភាវោ ជីវិត** មុច្ចតេ;
វង្កវុត្តីសុ បោសេសិ, **សិលេសោ** តុ **សិរឹ** បរំ។

និទ្ទេស

១៧៣. បកាសកា វិសេសស្ស, សិយា’**តិសយវុត្តិ** យា;
លោកា’តិក្កន្តវិសយា, លោកិយា,តិ ច សា **ទ្វិធា។**

១៧៤. **លោកិយាតិសយស្សេ**’តេ,
ភេទា យេ ជាតិអាទយោ;
បដិបាទីយតេ ត្វ’ជ្ជ, **លោកាតិក្កន្តគោចរា។**

១៧៥. **ធរិវន្តិ ទេហកន្តី យេ, នេត្តញ្ជលិបុដេន តេ;**
នា’លំ ហន្តុំ ជិនេ’សំ ត្វំ, តណ្ហំ តណ្ហាហរោបិ កឹ?

១៧៦. ឧបមានោ’បមេយ្យានំ, សធម្មត្តំ សិយោ’**បមា;**
សទ្ទ, ត្ថគម្មា, វាក្យត្ថ, វិសយា,តិ ច សា **តិធា។**

១៧៧. សមាស, បច្ចយេ, វា’ទី, **សទ្ទា** តេសំ វសា **តិធា;**
សទ្ទគម្មា សមាសេន, **មុនិន្ទោ ចន្ទិមា’ននោ។**

១៧៨. អាយាទី **បច្ចយា** តេហិ, **វទនំ បង្កជាយតេ;**
មុនិន្ទនយន ទ្វន្ទំ, នីលុប្បលទលីយតិ។

១៧៩ **ឥវាទី** ឥវ, វា, តុល្យ, សមាន, និភ, សន្និភា;
យថា, សង្កាស, តុលិត, ប្បកាស, បតិរូបកា។

១៨០ សរី, សរិក្ខ, សំវាទី, វិរោធិ, សទិសា, វិយ;
បដិបក្ខ, បច្ចនីកា, សបក្ខោ, បមិតោ, បមា។

១៨១ បដិពិម្ព, បដិច្ឆន្ទ, សរូប, សម, សមិតា;
សវណ្ណា, ភា, បដិនិធិ, សធម្មា, ទិ សលក្ខណា។

១៨២ ជយត្យ , ក្កោសតិ, ហសតិ, បតិគជ្ជតិ, ទូភតិ;
ឧសូយត្យ, វជានាតិ, និន្ទតិ, ស្សតិ, រុន្ធតិ។

១៨៣ តស្ស ចោរេតិ សោភគ្គំ, តស្ស កន្តឹ វិលុម្បតិ;
តេន សទ្ធឹ វិវទតិ, តុល្យំ តេនា’ធិរោហតិ។

១៨៤ តច្ឆំ វិគាហតេ, តស្ស, ត មន្វេត្យ, នុពន្ធតិ;
តំសីលំ, តំនិសេធេតិ, តស្ស ចា’នុករោតិ, មេ។

១៨៥ ឧបមានោ’បមេយ្យានំ, សធម្មត្តំ វិភាវិភិ;
តមេហិ ឧបមាភេទា, កេចិ និយ្យន្តិ សម្បតិ។

១៨៦ **វិកាសិបទុមំ’វា’តិ, សុន្ទរំ សុគតា’ននំ;**
ឥតិ **ធម្មោបមា** នាម, តុល្យធម្មនិទស្សនា។

១៨៧ **ធម្មហីនា** “មុខ’ម្ភោជ, សទិសំ មុនិនោ”ឥតិ;
វិបរីតោ’បមា “តុល្យ, មាននេន’ម្ពុជំ តវ”។

១៨៨ **ភវា’នន’មិវ’ម្ភោជំ, អម្ភោជ’មិវ តេ មុខំ;**
អញ្ញមញ្ញោបមា សា’យំ, អញ្ញមញ្ញោបមានតោ។

១៨៩ “យទិ កិញ្ចិ ភវេ’ម្ភោជំ, លោចន’ព្ភមុវិព្ភមំ;
ធារេតុំ មុខសោភំ តំ, តវេ”តិ **អព្ភុតោបមា។**

១៩០ “សុគន្ធិ សោភា សម្ពន្ធី, សិសិរំ’សុ វិរោធិ ច;
មុខំ តវ’ម្ពុជំវេ’តិ”, សា **សិលេសោបមា** មតា។

១៩១ សរូបសទ្ទវាច្ចត្ថា, សា **សន្តានោបមា** យថា;
ពាលា’វុ’យ្យានមាលា’យំ, សា’លកា’ននសោភិនី។

១៩២ **ខយី ចន្ទោ, ពាហុរជំ, បទុមំ, តេហិ តេ មុខំ;**
សមានម្បិ សមុក្កំសិ, ត្យ’យំ **និន្ទោបមា** មតា។

១៩៣ **អសមត្ថោ មុខេនិ’ន្ទុ, ជិន! តេ បដិគជ្ជិតុំ;**
ជឡោ កលង្កី’តិ អយំ, **បដិសេធោបមា** សិយា។

១៩៤ “កច្ឆំ ចន្ទារវិន្ទានំ, អតិក្កម្ម មុខំ តវ;
អត្តនា’វ សមំ ជាត”, មិត្យ’**សាធារណោបមា។**

១៩៥ “សព្ព’ម្ភោជ’ប្បភាសារោ, រាសិភូតោ’វ កត្ថចិ;
តវា’ននំ វិភាតី”តិ, ហោតា’**ភូតោបមា** អយំ។

១៩៦ បតីយតេ’**ត្ថគម្មា** តុ, សទ្ទសាមត្ថិយា ក្វចិ;
សមាស, ប្បច្ចយេ, វាទិ, សទ្ទយោគំ វិនា អបិ។

១៩៧ **ភិង្គានេ’មានិ ចក្ខូនិ, នា’ម្ពុជំ មុខ’មេវិ’ទំ;**
សុព្យត្តសទិសត្តេន, សា **សរូបោបមា** មតា។

១៩៨ “មយេ’វ មុខសោភា’ស្សេ, ត្យល’មិន្ទុ! វិកត្ថនា;

យតោ’ម្ពុជេបិ សា’ត្ថីតិ”, **បរិកប្បោបមា** អយំ។

១៩៩ “កឹ វា’ម្ពុជ’ន្តោភន្តាលិ, កឹ លោលនយនំ មុខំ;
មម ទោលាយតេ ចិត្ត”, មិច្ច’យំ **សំសយោបមា**។

២០០ កិញ្ចិ វត្ថុំ បទស្សេត្វា, សធម្មស្សា’ភិធានតោ;
សាម្យប្បតីតិសព្ភាវា, **បតិវត្ថុបមា** យថា។

២០១ **ជនេសុ ជាយមានេសុ, នេ’កោបិ ជិនសាទិសោ;
ទុតិយោ ននុ នត្ថេ’វ, បារិជាតស្ស បាទបោ។**

២០២ វាក្យត្ថេនេ’វ វាក្យត្ថោ, យទិ កោចូ’បមីយតេ;
ឥវយុត្តា, វិយុត្តត្តា, សា **វាក្យត្ថោបមា ទ្វិធា**។

ឥវយុត្តា

២០៣ **ជិនោ សំក្លេសតត្តានំ, អាវិភូតោ ជនាន’យំ;
ឃម្មសន្តាបតត្តានំ, ឃម្មកាលេ’ម្ពុទោ វិយ។**

ឥវវិយុត្តា

២០៤ **មុនិន្ទានន មាភាតិ, វិលាសេកមនោហរំ;
ឧទ្ធំ សមុគ្គតស្សា’បិ, កឹ តេ ចន្ទ វិជម្ភនា។**

២០៥ សមុព្ពេជេតិ ធីមន្តំ, ភិន្នលិង្គាទិកំ តុ យំ;
ឧបមាទូសនាយា’ល, មេតំ កត្ថចិ តំ យថា។

២០៦ ហំសី’វា’យំ សសី **ភិន្ន**, **លិង្គា**, កាសំ សរានិ’វ;
វិជាតិ វចនា, **ហីនា**, សា’វ ភត្តោ ភដោ’ធិបេ។

២០៧ “ខជ្ជោតោ ភាណុមាលី’វ, វិភាតិ”ត្យ**ធិកោបមា**;
អផុដ្ឋត្ថា “ពលម្ភោធិ, សាគរោ វិយ សំខុភិ។”

២០៨ “ចន្ទេ កលង្កោ ភិង្គោ’វេ’, ត្យូ’**បមាបេក្ខិនី** អយំ;
ខណ្ឌិតា កេរវា’ការោ, សកលង្កោ និសាករោ។

២០៩ ឭច្ចេវមាទិរូបេសុ, ភវន្តិ វិគតា’ទរា;
ករោន្តិ ចា’ទរំ ធីរា, បយោគេ ក្វចិ ទេ’វ តុ។

២១០ **ឥត្ថីយំ’វា’ជនោ យាតិ, វទត្យេ’សា បុមា វិយ;
បិយោ បាណា ឥវា’យំ មេ, វិជ្ជា ធន’មិវ’ច្ចិតា។**

២១១ **ឭវំ វិយ មហីបាល, ទេវរាជា វិរោចតេ;
អល’មំសុមតោ កច្ឆំ, តេជសា រោហិតុំ អយំ។**

២១២ ឧបមានោ’បមេយ្យានំ, អភេទស្ស និរូបនា;
ឧបមា’វ តិរោភូត, ភេទា **រូបក** មុច្ចតេ។

២១៣ **អសេស វត្ថុ វិសយំ, ឯកទេស វិវុត្តិ** [វិវត្តិ (ដីកា)], ច;
ឥ **ទ្វិធា** បុន បច្ចេកំ, សមាសាទិវសា **តិធា**។

អសេសវត្ថុវិសយសមាស

២១៤ អង្គុលិទល សំសោភី, នខទីធិតិ កេសរំ;
សិរសា ន បិលន្ធន្តិ, កេ មុនិន្ទ បទ’ម្ពុជំ។

អសេសវត្ថុវិសយអសមាស

២១៥គុនានិ គុណា ភូរី, ករុណា សីតលំ ជលំ;
គម្ភីរត្ថ មគាធត្តំ, បច្ចក្ខោ’យំ ជិនោ’ម្ពុធិ។

អសេសវត្ថុវិសយមិស្សក

២១៦ចន្ទិកា មន្ទហាសា តេ, មុនិន្ទ! វទនិ’ន្ទុនោ;
បពោធយត្យ’យំ សាធុ, មនោ កុមុទ កាននំ។

២១៧អសេសវត្ថុវិសយេ, បភេទោ រូបកេ អយំ;
ឯកទេសវិវុត្តិម្ហិ, ភេទោ ទានិ បវុច្ចតិ។

ឯកទេសវិវុត្តិសមាស

២១៨វិលាស ហាស កុសុមំ, រុចិរា’ធរ បល្លវំ;
សុខំ កេ វា ន វិន្ទន្តិ, បស្សន្តា មុនិនោ មុខំ។

ឯកទេសវិវុត្តិអសមាស

២១៩ជាទទ្ធន្ធំ មុនិន្ទស្ស, ទទាតុ វិជយំ តវ;
នខរំសី បរំ កន្តា, យស្ស បាបជយទ្ធជា។

ឯកទេសវិវុត្តិមិស្សក

២២០សុនិម្មលកបោលស្ស, មុនិន្ទ វទនិ’ន្ទុនោ;
សាធុ’ប្បពុទ្ធ ហទយំ, ជាតំ កេរវ កាននំ។

២២១រូបកានិ ពហូន្យេ’វ [ជីកាយំ ឧទ្ធដំ យុត្តរូបកំ សិតបុប្ផុជលំ លោល, នេត្តភិង្គ តវា’ននំ; កស្ស នាម មនោ ធីរ, នាកឌ្ឍតិ មនោហរំ;], **យុត្តា**, **យុត្តាទិ**ភេទតោ;
វិសុំ ន តានិ វុត្តានិ, ឯត្ថេ’វ’ន្តោគធានិ’តិ។

២២២“ចន្ទិមា’កាសបទុម”, មិច្ចេតំ **ខណ្ឌរូបកំ;**
ទុដ្ឋ, “មម្ពោរុហវនំ, នេត្តានិ’ច្ចា”ទិ សុន្ទរំ។

២២៣បរិយន្តោ វិកប្បានំ, រូបកស្សោ’បមាយ ច;
នត្ថិ យំ តេន វិញ្ញេយ្យំ, អវុត្ត មនុមានតោ។

២២៤រូនប្បូន មុច្ចារណំ [បុនប្បុនុច្ចារណំ យំ (សី. ក.)], យមកត្ថស្ស, បទស្ស ច;
ឧភយេសញ្ច វិញ្ញេយ្យា, សា’យ’**មាវុត្តិ** នាមតោ។

អត្ថាវុត្តិ

២២៥មុនោ **ហរតិ** សព្ពេសំ, **អាទទាតិ** ទិសា ទស;
គណ្ហាតិ និម្មលត្តញ្ច, យសោរាសិ ជិនស្ស’យំ។

បទាវុត្តិ

២២៦វិភាសេន្តិ ទិសា សព្ពា, មុនិនោ ទេហកន្តិយោ;
វិភា សេន្តិ ច សព្ពាបិ, ចន្ទាទីនំ ហតា វិយ។

ឧភយាវុត្តិ

២២៧ជិត្វា **វិហរតិ** ក្លេស, រិបុំ លោកេ ជិនោ អយំ;
វិហរត្យ’រិវគ្គោ’យំ, រាសិភូតោ’វ ទុជ្ជនេ។

២២៨ឯកត្ថ វត្តមានម្បិ, សព្ពវាក្យោ’បការកំ;
ទីបកំ នាម តំ ចាទិ, មជ្ឈ, ន្តវិសយំ **តិធា។**

អាទិ ទីបក

២២៩. **អកាសិ** ពុទ្ធោ វេនេយ្យ, ពន្ធូន មមិតោ'ទយំ;
សព្ពបាបេហិ ច សមំ, នេកតិត្ថិយមទ្ទនំ។

មជ្ឈេ ទីបក

២៣០. ទស្សនំ មុនិនោ សាធុ, ជនានំ **ជាយតេ**'មតំ;
តំទ'ញ្ញេសំ តុ ជន្តូនំ, វិសំ និច្ចោ'បតាបនំ។

អន្តទីបក

២៣១. អច្ចន្ត កន្ត លាវណ្យ, ចន្ទា'តប មនោហរោ;
ជីនា'ននិ'ន្ទុ ឥន្ទុ ច, កស្ស នា'នន្ទកោ **ភវេ**។

មាលាទីបក

២៣២. ហោតា'វិប្បដិសារាយ, សីលំ, បាមោជ្ជហេតុ សោ;
តំ បីតិហេតុ, សា ចា'យំ, បស្សទ្ធា'ទិ បសិទ្ធិយា។

២៣៣. តច្ចា'ទិទីបកត្តេបិ, បុព្ពំ បុព្ព មបេក្ខិនី;
វាក្យមាលា បវត្តាតិ, តំ **មាលាទីបកំ** មតំ។

២៣៤. អនេនេ'វ'ប្បការេន, សេសាន មបិ ទីបកេ;
វិកប្បានំ វិធាតព្ពា, នុគតិ សុទ្ធពុទ្ធិភិ។

២៣៥. វិសេស វចនិ'ច្ឆាយំ, និសេធវចនំ តុ យំ;
អក្ខេបោ នាម សោយញ្ហ, **តិធា** កាលប្បភេទតោ។

២៣៦. ឯកាកី' នេកសេនំ តំ, មារំ ស វិជយី ជិនោ;
កថំ ត មថវា តស្ស, បារមីពល មីទិសំ។

អតីតក្ខេបោ។

២៣៧. ភីរី ចិត្តេ'ជាសមុគ្ឃាតំ, អបត្តោ'ស្មីតិ ខិជ្ជសេ;
បណាមោ ននុ សោ យេ'វ, សកិម្បិ សុគតេ គតោ។

វត្តមានក្ខេបោ។

២៣៨. សច្ចំ ន តេ គមិស្សន្តិ, សិវំ សុជនគោចរំ;
មិច្ឆាទិដ្ឋិ បរិក្កន្ត [បរិកន្ត (ក.)], មានសា យេ សុទុជ្ជនា។

អនាគតក្ខេបោ។

២៣៩. ញេយ្យោ **អត្ថន្តរន្យាសោ**, យោ, ញ្ញវាក្យត្ថសាធនោ;
សព្ពព្យាបី វិសេសដ្ឋោ, ហិវិសិដ្ឋ'ស្ស ភេទតោ។

ហិ រហិត សព្ពព្យាបី

២៤០. គេបិ លោកហិតា សត្ថា, សូរិយោ ចន្ទិមា អបិ;
អត្ថំ បស្ស គមិស្សន្តិ, និយមោ កេន លង្ឃតេ។

ហិ សហិត សព្ពព្យាបី

២៤១. សត្ថា ទេវមនុស្សានំ, វសី សោបិ មុនិស្សរោ;
គតោ'វ និព្ពុតឹ សព្ពេ, សង្ខារា ន **ហិ** សស្សតា។

ហិ រហិត វិសេសដ្ឋ

២៤២. ជិនោ សំសារកន្តារា, ជនំ បាបេតិ [បាបេសិ (ក.)] និព្ពុតឹ;
នន្ទុ យុត្តា គតិ សា'យំ, វេសារជ្ជ សមង្គិនំ។

ហិ សហិត វិសេសដ្ឋ

២៤៣. សុរត្តំ តេ'ធរផុដំ, ជិន! រញ្ជេតិ មានសំ;
សយំ រាគបរីតា ហិ, បរេ រញ្ជេន្តិ សង្គតេ។

២៤៤. វាច្ចេ កម្មេ ច វត្តូនំ, សទិសត្តេ បភេទនំ;
ព្យតិរេកោ'យ'មប្យេ'កោ, ភយភេទា **ចតុព្ពិធោ**។

វាច្ចឯកព្យតិរេក

២៤៥. គម្ភីរត្ត មហត្តាទិ, គុណា ជលធិនា ជិន!;
តុល្យោ ត្វ មសិ ភេទោ តុ, សរីរេនេ'ទិសេន តេ។

វាច្ច ឧភយព្យតិរេក

២៤៦. មហាសត្តា'តិគម្ភីរា, សាគរោ សុគតោបិ ច;
សាគរោ'ញ្ជនសង្កាសោ, ជិនោ ចាមីករជ្ជុតិ។

គម្ម ឯកព្យតិរេក

២៤៧. ន សន្តាបាបហំ នេវិ, ច្ឆិតទំ មិគលោចនំ;
មុនិន្ទ! នយនទ្វន្ទំ, តវ តគ្គុណ ភូសិតំ។

គម្មឧភយព្យតិរេក

២៤៨. មុនិន្ទានន មម្ភោជ, មេសំ នានត្ត មីទិសំ;
សុរុត្តា'មតសន្ទាយី, វទនំ នេ'ទិស'ម្ពុជំ។

២៤៩. បសិទ្ធំ ការណំ យត្ថ, និវត្តេត្វា' ញ្ញការណំ;
សាភាវិកត្ត មថវា, វិភាព្យំ សា **វិភាវនា**។

ការណន្តរវិភាវនា

២៥០. **អនញ្ជិតា'សិតំ នេត្តំ, អធរោ រញ្ជិតា'រុណោ;**
សមានតា ភមុ ចា'យំ, ជិនា'នាវញ្ជិតា តវ។

សាភាវិក វិភាវនា

២៥១. ន ហោតិ ខលុ ទុជ្ជន្យ, មបិ ទុជ្ជនសង្គមេ;
សភាវនិម្មលតរេ, សាធុជន្តូន ចេតសិ។

២៥២. ជនកោ , ញាបកោ ចេតិ, ទុវិធា **ហេតវោ** សិយុំ;
បដិសង្ខរណំ តេសំ, អលង្ការតាយោ'ទិតំ។

២៥៣. ភាវា'ភាវ កិច្ចវសា, ចិត្តហេតុវសាបិ ច;
ភេទា'នន្តា ឥទំ តេសំ, មុខមត្ត និទស្សនំ។

២៥៤. បរមត្ថបកាសេ'ក, រសា សព្ពមនោហរា;
មុនិនោ ទេសនា'យំ មេ, កាមំ តោសេតិ មានសំ។

ភាវកិច្ចោ ការកហេតុ។

២៥៥ ធីរេហិ សហ សំវាសា, សទ្ធម្មស្សា’ភិយោគតោ;
និគ្គហេនិ’ន្ទ្រិយានញ្ច, ទុក្ខស្សូ’បសមោ សិយា។

អភាវកិច្ចោ ការកហេតុ។

២៥៦ មុនិន្ទ’ចន្ទ សំវាទិ, កន្តភាវោ’បសោភិនា;
មុខេនេ’វ សុពោធំ តេ, មនំ បាបា’ភិនិស្សដំ។

ភាវកិច្ចោ ញាបកហេតុ។

២៥៧ សាធុហត្ថា’រវិន្ទានិ, សង្កោចយតិ តេ កថំ;
មុនិន្ទ! ចរណទ្វន្ទ, រាគពាលា’តបោ ផុសំ?

អយុត្តការី ចិត្តហេតុ។

២៥៨ សង្កោចយន្តិ ជន្តូនំ, បាណិបង្កេរុហានិ’ហ;
មុនិន្ទ! ចរណទ្វន្ទ, នខ ចន្ទាន’ មំសវោ។

យុត្តការី ចិត្តហេតុ។

២៥៩ ឧទ្ទិដ្ឋានំ បទត្ថានំ, អនុទ្ទេសោ យថាក្កមំ;
‘**សង្ខ្យាន**’មិតិ និទ្ទិដ្ឋំ, **យថាសង្ខ្យំ កមោ**បិ ច។

២៦០ **អាលាប ហាស លីឡាហិ, មុនិន្ទ! វិជយា តវ;**
កោកិលា កុមុទានិ ចោ, បសេវន្តេ វនំ ជលំ។

២៦១ សិយា **បិយតរំ** នាម, អត្ថរូបស្ស កស្សចិ;
បិយស្សា’តិសយេនេ’តំ, យំ ហោតិ បដិបាទនំ។

២៦២ **បីតិយា មេ សមុប្បន្នា, សន្ត! សន្ទស្សនា តវ;**
កាលេនា’យំ ភវេ បីតិ, តវេ’វ បុន ទស្សនា។

២៦៣ វណ្ណិតេនោ’បមានេន, វុត្យា’ធិប្បេត វត្ថុនោ;
សមាសវុត្តិ នាមា’យំ, អត្ថ សង្ខេប រូបតោ។

២៦៤ សា’យំ វិសេស្សមត្តេន, **ភិន្នា’ភិន្នវិសេសនា;**
អត្ថេ’វ អបរា ប្យ’ត្តិ, **ភិន្នា’ភិន្នវិសេសនា។**

អភិន្នវិសេសន

២៦៥ វិសុទ្ធា’មតសន្ទាយី, បសត្ថរតនា’លយោ;
គម្ភីរោ ចា’យ’ មម្ភោធិ, បុញ្ញោនា’បាទិតោ មយា។

ភិន្នាភិន្នវិសេសន

២៦៦ គន្ថិត’ត្ថបទោ សារោ, ផលបុប្ផោ’បសោភិតោ;
សច្ឆាយោ’យ’មបុព្ពោវ កប្បរុក្ខោ សមុដ្ឋិតោ។

២៦៧ សាគរត្តេន សទ្ធម្មោ, រុក្ខត្តេនោ’ទិតោ ជិនោ;
សព្ពេ សាធារណា ធម្មា, បុព្ពត្រា’ញ្ញត្រ តុ’ត្តយំ។

២៦៨ វត្ថុនោ’ញ្ញប្បការេន, ឋិតា វុត្តិ តទ’ញ្ញថា;
បរិកប្បីយតេ យត្ថ, សា ហោតិ **បរិកប្បនា។**

២៦៩ ឧបមា’ព្ភន្តរត្តេន, កិរិយាទិវសេន ច;
កមេនោ’ទាហរិស្សាមិ, ទ្វិធា បរិកប្បនា។

ឧបមាព្ភន្តរបរិកប្បនា

២៧០. ភិច្ឆាភង្គា’គុរា’សីនា, តា’តិនិច្ចល មច្ឆរា;
វសំ នេន្តិ’វ ធីរំ តំ, តទា យោគា’ភិយោគតោ។

ក្រិយាបរិកប្បនា

២៧១. ភជំ មារោ សមារុឡ្ហោ, យុទ្ធាយ’ច្ចន្ត’មុន្នតំ;
មគ្គំ មន្ទេសតី នូន, ជិនភីតោ បលាយិតុំ។

គុណបរិកប្បនា

២៧២. មុនិន្ទ! បាទទ្វន្ទេ តេ, ចារុ រាជីវ សុន្ទរេ;
មញ្ញេ បាបា’ភិ’សម្ពុទ្ធ, ជាតសោណេន សោណិមា។

២៧៣. មញ្ញេ, សង្កេ, ធុវំ, នូន, មិវ, មិច្ចេវ មាទិហិ;
សា’យំ ព្យញ្ជីយតេ ក្វា’បិ, ក្វា’បិ វាក្យេន គម្យតេ។

កម្មបរិកប្បនា

២៧៤. ទយា សញ្ជាត សរសា, ទេហា និក្ខន្តកន្តិយោ;
បីណេន្តា ជិន! តេ សាធុ, ជនំ សរសតំ នយុំ។

២៧៥. អារព្ភន្តស្ស យំកិញ្ចិ, កត្តុំ បុញ្ញវសា បុន;
សាធន’ន្តរលាភោ យោ, តំ វទន្តិ **សមាហិតំ។**

២៧៦. **អារា’រិភង្គា’ភិមុខ, មានសោ តស្ស សត្ថុនោ;**
មហាមហី មហាវរំ, វរី’យ’មុបការិកា។

២៧៧. អវត្វា’ភិមតំ តស្ស, សិទ្ធិយា ទស្សន’ញ្ញថា;
វទន្តិ តំ ‘**បរិយាយ, វុត្តី**’តិ សុចិពុទ្ធយោ។

២៧៨. **អរិង’ង្គណនិក្ខិត្តំ, ធន’មារក្ខ វជ្ជិតំ;**
ធនកាម! យថាកាមំ, តុវំ គច្ឆ យទិច្ឆសិ។

២៧៩. ផុតី ករោតិ និន្ទន្តោ, វិយ តំ **ព្យាជវណ្ណនំ;**
ទោសា’ភាសា គុណា ឯវ, យន្តិ សន្និធិ មត្រ ហិ។

២៨០. **សញ្ញាលេតុ មលំ ត្វំ’សិ, ភុសំ កុវលយា’ខិលំ;**
វិសេសំ តាវតា នាថ!, គុណានំ តេ វទាម កឹ?

២៨១. វិសេសិ’ច្ឆាយំ ទព្ពស្ស, ក្រិយា, ជាតិ, គុណស្ស ច;
វេកល្លទស្សនំ យត្រ, **វិសេសោ** នាម យំ ភវេ។

២៨២. ន រថា, ន ច មាតង្គា, ន ហយា, ន បទាតយោ;
ជិតោ មារារិ មុនិនា, សម្ភារវជ្ជនេន ហិ។

ទព្ពវិសេសវុត្តិ។

២៨៣. ន ពទ្ធា ភូកុដិ, នេវ, ផុរិតោ ទសនច្ឆទោ;
មារារិភង្គំ ចា’កាសិ, មុនិ វីរោ វរោ សយំ។

ក្រិយាវិសេសវុត្តិ។

២៨៤. ន ទិសាសុ ព្យាត្តា [តតា (ក.)] វំសិ,
នា’លោកោ លោកបត្ថដោ;
តថាប្យ’ន្ធតមហរំ, បរំ សាធុសុភាសិតំ។

ជាតិវិសេសវុត្តិ។

២៨៥. ន ខរំ, ន ហិ វា ថទ្ធំ, មុនិន្ទ! វចនំ តវ;
តថាបិ គាឡ្ហំ ខណតិ, និម្មូលំ ជនតាមទំ។

គុណវិសេសវុត្តិ

២៨៦. ទស្សិយតេ’តិវិត្ថំ តុ, សូរវីរត្តនំ យហី;
វទន្តិ វិញ្ញូវចនំ, **រូឡ្ហាហង្ការ** មីទិសំ។

២៨៧. **ទមេ នន្ទោបនន្ទស្ស, កី មេ ព្យាបារទស្សនា?**
បុត្តា មេ បាទសម្ភត្តា, សង្ហា សន្តេ’វ តាទិសេ។

២៨៨. **សិលេសោ** វចនា’នេកា, ភិធេយ្យេ’កបទាយុតំ;
អភិន្នបទវាក្យាទិ, វសា **តេធា**’យ មីរិតោ។

២៨៩. អន្ធតមហរោ ហារី, សមារុឡ្ហោ មហោទយំ;
រាជតេ រំសិមាលី’យំ, ភគវា ពោធយំ ជនេ។

អភិន្នបទវាក្យសិលេសោ។

២៩០. សារទា’មលកា’ភាសោ, សមានីត បរិក្ខយោ;
កុមុទា’ករសម្ពោធោ, បីណេតិ ជនតំ សុធី។

ភិន្នបទវាក្យសិលេសោ។

២៩១. សមាហិត’ត្តវិនយោ, អហីន មទ មទ្ទនោ;
សុគតោ វិសទំ បាតុ, បាណិនំ សោ វិនាយកោ។

ភិន្នាភិន្នបទវាក្យសិលេសោ។

២៩២. វិរុទ្ធា, វិរុទ្ធា, ភិន្ន, កម្មា, និយមវា, បរោ;
នីយម’ក្ខេបវចនោ, អវិរោធិ, វិរោធ្យ’បិ។

២៩៣. ឱចិត្យ សម្បោសកាទិ, សិលេសោ, បទជា’ទិ [បទជាតិ (ក.)] បិ;
ឯសំ និទស្សនេស្វេ’វ, រូប មាវិ ភវិស្សតិ។

វិរុទ្ធកម្មសិលេស

២៩៤. សុវសេ វត្តយំ លោកំ, អខិលំ កល្លវិគ្គហោ;
បរាភវតិ មារារិ, ធម្មរាជា វិជម្ភតេ។

អវិរុទ្ធកម្មសិលេស

២៩៥. សភាវមធុរំ បុញ្ញ វិសេសោ’ទយ សម្ភវំ;
សុណន្តិ វាចំ មុនិនោ, ជនា បស្សន្តិ ចា’មតំ។

អភិន្នកម្មសិលេស

២៩៦. អន្ទការា’បហារាយ , សភាវ មធុរាយ ច;
មនោ បីណេតិ ជន្តូនំ, ជិនោ វាចាយ ភាយ ច។

និយមវន្តសិលេស

២៩៧. ក្រេស’ក្ខីនំ’វ កណ្ហត្តំ, ភមូនំយេវ វង្កតា;
បាណិបាទា’ធរានំ’វ, មុនិន្ទស្សា’ភិរត្តតា។

និយមក្ខេបសិលេស

២៩៨. ផាណិបាទា’ធរេស្វេ’វ, សារាគោ តវ ទិស្សតិ;
ទិស្សតេ សោ’យ មថវា, នាថ! សាធុគុណេស្វ’បិ។

អវិរោធិសិលេស

២៩៩. សលក្ខណោ’តិសុភគោ, តេជស្សី និយតោ’ទយោ;
លោកេសោ ជិតសំក្លេសោ,
វិភាតិ សមណិស្សរោ។

វិរោធិសិលេស

៣០០. អសមោបិ សមោ លោកេ,
លោកេសោបិ នរុត្តមោ;
សទយោ ប្យ’ទយោ បាបេ, ចិត្តា’យំ មុនិនោ គតិ។

ឱចិត្យសម្បោសកបទសិលេស

៣០១. សំសារទុក្ខោ’បហតា, វនតា ជនតា ត្វយិ;
សុខ មិច្ឆិត មច្ចន្តំ, អមតន្ទទ! វិន្ទតិ។

៣០២. គុណយុត្តេហិ វត្ថូហិ, សមំ កត្វាន កស្សចិ;
សំកិត្តនំ ភវតិ យំ, សា មតា **តុល្យយោគិតា។**

៣០៣. **សម្បត្តសម្មទោ លោកោ, សម្បត្តា’លោកសម្បទោ;**
ឧភោហិ វំសិមាលី ច, ភគវា ច តមោនុទោ។

៣០៤. អត្ថន្តរំ សាធយតា, កិញ្ចិ តំ សទិសំ ផលំ;
ទស្សីយតេ អសន្តំ វា, សន្តំ វា តំ **និទស្សនំ។**

អសន្តផលនិទស្សន

៣០៥. ឧទយា សមណិន្ទស្ស, យន្តិ បាបា បរាភវំ;
ធម្មរាជវិរុទ្ធានំ, សូចយន្តា ទុរ’ន្តតំ។

សន្តផលនិទស្សន

៣០៦. សិរោ និក្ខិត្ត ចរណោ, ចូរិយាន’ម្ពុជាន’យំ;
បរម’ព្ភុតតំ លោកេ, វិញ្ញាបេត’ត្តនោ ជិនោ។

៣០៧. វិភូតិយា មហន្តត្តំ, អធិប្បាយស្ស វា សិយា;
បរមុក្កំសតំ យាតំ, តំ **មហន្តត្ត** មីរិតំ។

វិភូតិមហន្តត្ត

៣០៨. គិរីដ រតន’ច្ឆាយា, នុវិទ្ធា’តប វារណោ;
បុរា បរំ សិរឹ វិន្ទិ, ពោធិសត្តោ’ ភិនិក្ខមា។

អធិប្បាយមហន្តត្ត

៣០៩. សត្តោ សម្ពោធិយំ ពោធិ, សត្តោ សត្តហិតាយ សោ;
ហិត្វា ស្នេហរសាពទ្ធ, មបិ រាហុលមាតរំ។

៣១០. គោបេត្វា វណ្ណនីយំ យំ, កិញ្ចិ ទស្សីយតេ បរំ;
អសមំ វា សមំ តស្ស, យទិ សា **វញ្ចនា** មតា។

អសមវណ្ណនា

៣១១. បុរតោ ន សហស្សេសុ, ន បញ្ចេសុ ច តាទិនោ;
មារោ បរេសុ តស្សេ’សំ, សហស្សំ ទសវជ្ជិតំ។

សមវណ្ណនា

៣១២. វិវាទ មនុយុញ្ជន្តោ, មុនិន្ទវទនិ’ន្ទុនា;
សម្បុណ្ណោ ចន្ទិមា នា’យំ, ឆត្ត មេតំ មនោភុនោ។

៣១៣. បរានុវត្តនាទីហិ, និព្ពិន្នេនិ’ហ យា កតា;
ថុតិ រ’ប្បកតេ សា’យំ, សិយា **អប្បកតត្ថុតិ**។

៣១៤. **សុខំ ជីវន្តិ ហរិណា, វនេស្វ’បរសេវិនោ;**
អនាយាសោ បលាភេហិ, ជលទព្ភង្កុរាទិភិ។

៣១៥. ឧត្តរំ ឧត្តរំ យត្ថ, បុព្ពបុព្ពវិសេសនំ;
សិយា **ឯកាវលិ** សា’យំ, ទ្វិធា វិធិ, និសេធតោ។

វិធិឯកាវលិ

៣១៦. បាទា នខាលិ រុចិរា, នខាលិ រំសិ ភាសុរា;
រំសីតមោបហានេ’ក, រសា សោភន្តិ សត្ថុនោ។

និសេធឯកាវលិ

៣១៧. អសន្តុដ្ឋោ យតិ នេវ,
សន្តោសោ នា’លយាហតោ;
នា’លយោ យោ ស ជន្តូនំ, នា’នន្ត ព្យសនា វហោ។

៣១៨. យេហិ ភូសិយ ភូសត្តំ, អញ្ញមញ្ញំ គុ វត្ថុនំ;
វិនា’វ សទិសត្តំ តំ, **អញ្ញមញ្ញវិភូសនំ**។

៣១៩. **ព្យាមំ’សុ មណ្ឌលំ តេន, មុនិនា លោកពន្ធុនា;**
មហន្តី វិន្ទតី កន្តី, សោបិ តេនេវ តាទិសី។

៣២០. កថនំ សហភាវស្ស, ក្រិយាយ ច, គុណស្ស ច;
‘សហវុត្តិ’តិ វិញ្ញេយ្យំ, ត’ទុទាហរណំ យថា។

ក្រិយាសហវុត្តិ

៣២១. ផលន្តិ ចន្ទរំសីហិ, សមំ សត្ថុ នខំ សរោ;
វិជម្ភតិ ច ចន្ទេន, សមំ តម្មុខចន្ទិមា។

គុណសហវុត្តិ

៣២២. ជិនោ’ទយេន មលិនំ, សហ ទុដ្ឋន ចេតសា;
ជាបំ ទិសា សុវិមលា, សហ សជ្ជន ចេតសា។

៣២៣. វិរោធីនំ បទ’ត្ថានំ, យត្ថ សំសគ្គទស្សនំ;
សមុក្កំសា’ភិធានត្ថំ, មតា សា’យំ **វិរោធិតា**។

៣២៤. **គុណា សភាវ មធុរា, អបិ លោកេ’ក ពន្ធុនោ;**
សេវិតា បាប សេវីនំ, សម្បទូសេន្តិ មានសំ។

៣២៥. យស្ស កស្ស ចិ ទានេន, យស្ស កស្ស ចិ វត្ថុនោ;
វិសិដ្ឋស្ស យ មាទានំ, **‘បរិវុត្តិ’**តិ សា មតា។

៣២៦ **ខុរា បរេសំ ទត្វាន, មនុញ្ញំ នយនាទិកំ;**
មុនិនា សមនុប្បត្តា, ទានិ សព្ពញ្ញុតាសិរី [មុនិន្ទ! សមនុប្បត្តោ, ទានិ សព្ពញ្ញុតាសិរឹ (ក.)]។

៣២៧ កិញ្ចិ ទិស្វាន វិញ្ញាតា, បដិបជ្ជតិ តំសមំ;
សំសយា'បគតំ វត្ថុំ, យត្ថ សោ'យំ **ភមោ** មតោ។

៣២៨ **សមំ ទិសាសុ'ជ្ជលាសុ, ជិន បាទ នខំ'សុនា;**
បស្សន្តា អភិនន្ទន្តិ, ចន្ទា'តប មនា ជនា។

៣២៩ បវុច្ចតេ យំ នាមាទិ, កវីនំ ភាវពោធនំ;
យេន កេនចិ វណ្ណេន, **ភាវោ** នាមា'យ មីរិតោ។

៣៣០ **ននុ តេយេ'វ សន្តានោ, សាគរា ន កុលាចលា;**
មនម្បិ មរិយាទំ យេ, សំវេដ្ឋបិ ជហន្តិ នោ។

៣៣១ អង្គង្គិ ភាវា សទិស, ពលភាវា ច ពន្ធនេ;
សំសគ្គោ'លង្កតីនំ យោ, តំ '**មិស្ស**'ន្តិ បវុច្ចតិ។

អង្គង្គីភាវមិស្ស

៣៣២ បសត្ថា មុនិនោ បាទ, នខ រំសិ មហានទី;
អហោ! គាឡ្ហំ និមុគ្គោបិ, សុខយត្យេ'វ តេ ជនេ។

សទិស ពល ភាវ មិស្ស

៣៣៣ អសោ សភាវ មធុរោ, រូបំ នេត្ត រសាយនំ;
មធូ'វ មុនិនោ វាចា, ន សម្បីណេតិ កំ ជនំ។

៣៣៤ **អាសី** នាម សិយា'ត្ថស្ស, ឥដ្ឋស្សា'សីសនំ យថា;
តីលោកេ'កគតិ នាថោ,
បាតុ លោក មបាយតោ។

៣៣៥ រស'ប្បតីតិ ជនកំ, ជាយតេ យំ វិភូសនំ;
'**រសវន្ត**'ន្តិ តំ ញេយ្យំ, រសវន្ត វិធានតោ។

៣៣៦ **រាគា'នត'ព្ភុត សរោជ មុខំ ធរាយ,**
បាទា តិលោកគរុនោ'ធិក ពន្ធរាគា;
អាទាយ និច្ចសរសេន ករេន គាឡ្ហំ,
សញ្ញុម្ពយន្តិ សតតា'ហិត សម្ភមេន។

៣៣៧ ឥច្ឆា'នុកម្ម បុរិមាចរិយា'នុភាវំ,
សង្ខេបតោ និគទិតោ'យ មលង្កតីនំ;
ភេទោ'បរូបរិ កវីហិ វិកប្បិយានំ,
កោ នាម បស្សិតុ មលំ ខលុ តាស មន្តំ។

ឥតិ សង្ឃរក្ខិតមហាសាមិ វិរចិតេ សុពោធាលង្ការេ

អត្ថាលង្ការាវពោធោ នាម

ចតុត្ថោ បរិច្ឆេទោ។

៥. ភាវាវពោធ-បញ្ចមបរិច្ឆេទ

៣៣៨. បដិភានវតា លោក, វោហារ'មនុសារិនា;
តតោ'ចិត្យ សមុល្លាស, វេទិនា ករិនា បរំ។

៣៣៩. ឋាយិសម្ពន្ធិនោ ភាវ, វិភាវា សា'នុភាវកា;
សម្ពជ្ឈន្តិ និពន្ធា តេ, រស'ស្សាទាយ សាធុនំ។

ភាវអធិប្បាយ

៣៤០. ចិត្ត វុត្តិ វិសេសា តុ, ភាវយន្តិ រសេ យតោ;
វត្យាទយោ តតោ ភាវ, សទ្ទេន បរិកិត្តិតា។

ឋាយីភាវអធិប្បាយ

៣៤១. វិរោធិនា'ញ្ញភាវេន, យោ ភាវោ ន តិរោហិតោ;
សីលេន តិដ្ឋតិ'ច្ចេសោ, '**ឋាយីភាវោ**'តិ សទ្ទិតោ។

ឋាយីភាវប្បភេទឧទ្ទេស

៣៤២. រតិ, ហស្សោ, ច សោកោ, ច,
កោធុ, ស្សាហា, ភយំ,បិ ច;
ជិគុច្ឆា, វិម្ហយោ, ចេវ, សមោ ច នវ **ឋាយិនោ**។

ព្យភិចារីភាវអធិប្បាយ

៣៤៣. តិរោភាវា, វិភាវា'ទិ, វិសេសនា'ភិមុខ្យតោ;
យេ តេ ចរន្តិ សីលេន, តេ ហោន្តិ **ព្យភិចារិនោ**។

ព្យភិចារិភាវបភេទ

៣៤៤. និព្វេទោ , តក្កុ, សង្កា, សម,
ធិតិ, ជឡតា, ទីនតុ, គ្គា, លសត្តំ,
សុត្តំ, តាសោ, គិលានុ, ស្សុក, ហរិស,
សតិ, ស្សា, វិសាទា, ពហិត្ថា [ពហិទ្ធា (ក.)];
ចិន្តា, គព្ពា, បមារោ, មរិស, មទ,
មតុ, ម្មាទ, មោហា, វិពោធោ,
និទ្ទា, វេគា, សពិលំ, មរណ,
ចបលតា [សចបលា (ក.)], ព្យាធិ, **តេត្តឹស** មេតេ។

សត្តិកភាវអធិប្បាយ

៣៤៥. សមាហិត'ត្ត'ប្បភវំ, **សត្តំ** [សត្វំ (ក.)] តេនោ'បបាទិតា;
សត្តិកា [សាត្វិកា (ក.)] ប្យ'នុភាវត្តេ, វិសុំ **ភាវា** ភវន្តិ តេ។

សត្តិកភាវប្បភេទ

៣៤៦. ថម្ភោ, បឡយ, រោមញ្ចា, តថា សេទ, ស្សុ, វេបថុ;
វេវណ្ណិយំ, វិសរតា, ភាវា'ដ្ឋេ'តេ តុ សត្តិកា។

៣៤៧. យទា វត្យាទយោ ភាវា, ឋិតិសីលា ន ហោន្តិ ចេ;
តទា សព្ពេបិ តេ ភាវា, ភវន្តិ ព្យភិចារិនោ។

៣៤៨. **វិភាវោ** ការណំ តេសុ, ប្បត្តិយុ'ទ្ទីបនេ តថា;

យោ សិយា ពោធកោ តេសំ,
អនុភាវោ'យ មីរិតោ។

៣៤៩. អនេកហេតុំ មនោវុត្តិ, វិសេសញ្ច វិភាវិតុំ;
ភាវំ វិភាវា'នុភាវា, វណ្ណិយា ពន្ធនេ ផុដំ។

៣៥០. សវិភាវា'នុភាវេហិ, ភាវា តេ តេ យថារហំ;
វណ្ណនីយា យថោ'ចិត្យំ, លោករូបា'នុគាមិនា។

៣៥១. ចិត្ត វុត្តិ វិសេសត្តា, មានសា សត្តិកា'ង្គតោ;
ពហិ និស្សជ សេទាទិ, អនុភាវេហិ វណ្ណិយា។

រសអធិប្បាយ

៣៥២. សាមាជិកាន មានន្ទោ, យោ ពន្ធត្ថា'នុសារិនំ;
រសីយតីតិ តញ្ញូហិ, **រសោ** នាមា'យ'មីរិតោ។

រសប្បភេទ

៣៥៣. សវិភាវា, នុភាវេហិ, សត្តិក,ព្យភិចារិភិ;
អស្សាទិយត្ត មានីយ, មានោ ឋាយេ'វ សោ រសោ។

៣៥៤. សិង្គារ,ហស្ស,ករុណា, រុទ្ទ,វីរ,ភយានកា;
ពីភច្ឆ,ព្ភុត,សន្តា, ច, រសា ឋាយីន នុក្កមា។

៣៥៥. ទុក្ខរូបេ'យ' មានន្ទោ, កថំ នុ ករុណាទិកេ?
សិយា សោតូនមានន្ទោ,
សោកោ វេស្សន្តរស្ស ហិ។

ឋាយីភាវ និទ្ទេស រតិដ្ឋាយីភាវ

៣៥៦. ឧតុ,ទេស, កលា, កាល, វេសាទិ, បដិសេវនា;
យុវាន'ញ្ញោញ្ញរត្តានំ, បមោទោ **រតិ** វុច្ចតេ។

៣៥៧. យុត្យា ភាវានុភាវា តេ, និពន្ធា បោសយន្តិ នំ;
សោប្យ'យោគ, វិប្បយោគ, សម្ភោគានំ វសា **តិធា**។

ហស្សដ្ឋាយីភាវ

៣៥៨. វិការា'កតិអាទីហិ, អត្តនោ ច បរស្ស វា;
ហស្សោ និទ្ទា, សមា'លស្ស, មុច្ឆាទិ,ព្យភិចារិភិ;
បរិបោសេ សិយា ហស្សោ, ភិយ្យោ'ត្តិបកតីនំ សោ។

ហស្សប្បភេទ

៣៥៩. សិត មិហ វិកាសិ នយនំ,
កិញ្ចា'លក្ខិយ ទិជំ តុ តំ **ហសិតំ**;
មធុរស្សរំ **វិហសិតំ**, អំសសិរោកម្ប**មុបហសិតំ**។

៣៦០. **អបហសិតំ** សជល'ក្ខិ, វិក្ខិត្តង្គំ ភវត្យ'**តិហសិតំ**;
ទ្វេ ទ្វេ កថិតា ចេ'សំ,
ជេដ្ឋេ [មជ្ឈេ'ធមេតិ ឯត្ថ មជ្ឈេ អធមេតិ បទច្ឆេទោ] មជ្ឈេ'ធមេ ច កមសោ។

ករុណដ្ឋាយីភាវ

៣៦១.សោករូបោ តុ **ករុណោ,** និដ្ឋប្បត្តិ’ដ្ឋ នាសតោ;
តត្ថា’**នុភាវា** រុទិត, បឡយ,ត្ថម្ភកាទយោ;
វិសាទា,លស្យ,មរណ, ចិន្តា’ទី **ព្យភិចារិនោ។**

រុទ្ទង្គាយិភាវ

៣៦២.ក្រោធោ មច្ឆរិយា’ទីហិ, ជោសេ គាស, មទាទិភិ;
នយនា’រុណតាទីហិ, **រុទ្ទោ** នាម រសោ ភវេ។

វីរង្គាយិភាវ

៣៦៣.បតាប, វិក្កមា’ទីហុ, ស្សាហោ **‘វីរោ’**តិ សញ្ញិតោ;
រណ,ទាន,ទយាយោគា, វីរោ’យំ **តិវិធោ** ភវេ;
តេវា’**នុភាវា** ធិតិ,ម, ត្យា’ទយោ **ព្យភិចារិនោ។**

ភយង្គាយិភាវ

៣៦៤.វិការា,សនិ,សត្តា’ទិ, ភយុ’ក្កំសោ **ភយានកោ;**
សេទា’ទយោ **នុភាវេ**’ត្ថ, តាសា’ទី **ព្យភិចារិនោ។**

ជិគុច្ឆាង្គាយិភាវ

៣៦៥.ជិគុច្ឆា រុធិរា’ទីហិ, បូត្យា’ទីហិ វិរាគតោ;
ពីភច្ឆោ ខោភនុ’ព្ពេគី, កមេន ករុណាយុតោ;
នាសា វិកូណនាទីហិ, សង្កាទីហិ’ស្ស បោសនំ។

វិម្ហយង្គាយិភាវ

៣៦៦.អតិ លោក បទត្ថេហិ, វិម្ហយោ’យំ រសោ’**ព្ភុតោ;**
តស្សា’**នុភាវា** សេទ,ស្សុ, សាធុវាទា’ទយោ សិយុំ;
តាសា,វេគ,ធិតិ,បញ្ញា, ហោន្តេ’ត្ថ **ព្យភិចារិនោ។**

សមង្គាយិភាវ

៣៦៧.ឋាយិភាវោ សមោ មេត្តា, ទយា,មោទា’ទិ សម្ភវោ;
ភាវាទីហិ ត’ទុក្កំសោ, **សន្តោ** សន្ត និសេវិតោ។

ឥតិ សង្ឃរក្ខិត មហាសាមិវិរចិតេ សុពោធាលង្ការេ

រសភាវា’វពោធោ នាម

បញ្ចមោ បរិច្ឆេទោ។

សុពោធាលង្ការោ សមត្តោ។